

THE WEAKENING OF THE GUTTURALS AS REFLECTED IN THE TIBERIAN VERBAL SYSTEM/

ערעור העיצורים הגרוניים במערכת הפועל הטברנית

Author(s): יואל לרנר and Yoel Lerner

Source:

Lěšonenu: A Journal for the Study of the Hebrew Language and Cognate Subjects /
לשוננו: כתב-עת לחקר הלשון העברית והתחומים הסמוכים לה

Vol. No. pp. 155-157, טבת ה'תשמ"ג

Published by: Academy of the Hebrew Language

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/24357588>

Accessed: 17-12-2019 16:03 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Academy of the Hebrew Language is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to
Lěšonenu: A Journal for the Study of the Hebrew Language and Cognate Subjects / והתחומים הסמוכים לה
לשוננו: כתב-עת לחקר הלשון העברית.

JSTOR

<https://www.jstor.org>

ערעור העיצורים הגרונים במערכת הפועל הטברנית

מאז גילוי מגילות ים־המלח והעיון בהן ואף לפני כן¹ הופר שבניכיים ובאזורים שונים בארץ־ישראל שבימי הבית השני וגם לאחר חורבנו התערער היגוי העיצורים הגרונים. העדות לכך נרחבת ומפורסמת, ואין כאן צורך להביא ראיות. אם פי הסיבות שהובאו להסביר את התרחשות התהליך הזה מוסכמות פחות, מתקבלת על הדעת הסברה, שיש לזקוף את עיקר התופעה על חשבונן של שפות זרות שנפוצו בתקופה הנ"ל באזור, כגון היונית והרומית, שהשפיעו לכאורה במערב המרחב המזרח־תיכוני, כמו שהאכדית השפיעה במזרחו.

ראוי בכל זאת לעיין מחדש בנושא זה, בכל הנוגע לעברית המשתקפת מפעלם של מסרני טבריה, מתוך תקווה לגלות — מלבד סימנים לעצם קיומה של תופעה פונטית זו — עדות לחוקיות כלשהי בהתרחשותה. תשומת לבנו מתמקדת בשלוש צורות פועל חריגות הצצות ועולות מתוך עיון בחמשת חומשי התורה, צורות אשר שתיים מהן — או כמאהן — מופיעות גם בספרים מאוחרים יותר.

(א) בר' מג, כט: וישא עיניו, וירא את־בנימין אחיו בן־אמו, ויאמר: "הזה אחיכם הקטן אשר אמרתם אלי?" ויאמר: "אלהים יִחְנֶךָ, בני!" (ור' גם ישע' ל, יט). יִחְנֶךָ מתייחסת, כנראה, אל *יִחְנֶךָ או *יִחְנֶךָ (=יִחְנֶךָ, בהפסק; השוה במד' ו, כה, וגם שמ"ב יב, כב, תהלי' קכג, ב, ועוד).

(ב) ויק' כו, מג: והארץ תעזב מהם, ותרץ את־שבחתיה בְּהִשָּׁמָה² מהם. ... בְּהִשָּׁמָה קשורה בודאי לצורת *בְּהִשָּׁמָה (השוה ויק' כו, לד, לה).

(ג) דברים כו, יב: פי תכלה לְעֹשֶׂר² את־כל־מעשר תבואתך בשנה השלישית, שנת המעשר. ... (ור' גם נחמ' י, לט).

לְעֹשֶׂר גזורה כמובן מצורת *לְעֹשֶׂר (השוה דב' יד, כב, ברא' כח, כב, בניגוד לדעת הראב"ע והרד"ק, אך על דעת גוניוס³).

1. ראה, למשל, ר' קישטר, לשוננו כ"ו, עמ' 93–96; י' קישטר, הלשון והרקע הלשוני של מגילת ישעיהו השלמה ממגילות ים המלח, ירושלים (תשי"ט), עמ' 42 (בקיצור), 398–403 (בהרחבה); קישטר י', מחקרים בארמית הגלילית, ירושלים (תשי"ב), עמ' 43–60; פ' קאהלה, *The Cairo Geniza*, עמ' 86–95; מ' לאמבר, *Revue des Etudes Juives*, נרך 50 (1905), עמ' 262.

2. צורה זו וכן צורת לְעֹשֶׂר מוזכרות ע"י לאמבר, שם, המציין רק את נסיגת תניינת העיצור הגרני.

3. E. Kautzsch, *Gesenius' Hebrew Grammar* (transl. A. Cowley), p. 146 (k).

צורות אלה משקפות פולן — בהנחה פי ניתוחי נכונים — את התערערות היגיו של עיצור גרוני והסגת תנועת עיצור זה לעיצור הקודם לו (מן החי"ת של *יִקְנָךְ ליו"ד, מן הה"א של *פְּקִשְׁמָה לבי"ת, ומן העי"ן של *לְעִשָׁר ללמ"ד) המונע קודם לכן בשוא. נסיבות משותפות נוספות הן היות תנועת העיצור הגרוני תנועה קטנה והיות העיצור הנהגה אחרי תנועה זו עיצור מוארך, הדגוש בדגש "פפלק". בלשון סמלים ניתן לתאר התערערות זו בהיגוי העיצור הגרוני בדרך הבאה:

$$\#C^VC_gVCC... \rightarrow \#CVC_gC... \#$$

(#...#) גבולות המלה; C עיצור; C_g עיצור גרוני; CC עיצור מוארך; C' עיצור המונע בשוא; CV עיצור המונע בתנועה קטנה).

אין להימנע מניסוח לראות תופעה פונטית זו במסגרת רחבה יותר, וזאת ע"י השנאת התופעה עם קבוצות מלים אחרות המשקפות עפ"י המשוער תופעות פונטיות דומות:

(א) צורות שמוטות - א'

שמ"ב כב, מ: וַתִּזְרְי חֵיל לַמֶּלֶכָה...

(וַתִּזְרְי > *וַתִּזְרְי > *וַתִּזְרְי)

איוב לה, יא: מְלָכָנוּ מִבְּהֵמַת אֶרֶץ...

(מְלָכָנוּ > *מְלָכָנוּ > *מְלָכָנוּ)

ישע' יב, כ: ... וְלֹא-יִהְיֶה שֵׁם עֲרָבִי, וְלֹעִים לֹא-יִרְבְּצוּ שָׁם.

(יִהְיֶה > *יִהְיֶה > *יִהְיֶה)

(ב) צורות המתפרשות עד עתה כצורות הפעיל חריגות

זכר' ג, ז: ... וַנִּתְּחִי לָךְ מִהֲלָכִים⁴ בֵּין הָעַמִּידִים הָאֵלֶּה.

(מִהֲלָכִים > *מִהֲלָכִים)

ירמ' כט, ח: ... וְאֵל-תִּשְׁמְעוּ אֶל-חִלְמֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֵם מְחֻלָּמִים.

(מְחֻלָּמִים > *מְחֻלָּמִים)

דבה"א טו, כד: וּשְׁבִינֵהוּ וְיוֹשִׁפֵּט וְנַחְנָאֵל וְעַמְשִׁי וְזֹכְרִיהוּ וּבְנִיהוּ וְאַלְעִזָּר

הַפְּהָנִים מַחְצִצִּירִים (כת'; קרי: מְחַצְרִים) בַּחְצִצְרוֹת לַפְּנֵי אֲרוֹן הָאֱלֹהִים...

(מְחַצְרִים > *מְחַצְרִים)

דבה"ב כה, כג: ... וַיֹּאמֶר פִּי אֱלֹהֵי מַלְכֵי-אַרָם הֵם מְעַזְרִים אֲתָם...

(מְעַזְרִים > *מְעַזְרִים)

"מצד שני, לגבי לְעִשָׁר (דבר' כו, יב, הדומה למקור, בניין הפעיל, בהשמטת הה"א, במקום לְהַעֲשִׂיר) הקריאה הנכונה היא פשוט לְעִשָׁר...".

4. צורת מְהֻלָּכִים ודומותיה מוזכרות ע"י ר' קוטשר, שם, העומד בין היתר על צורתן המקורית *מְהֻלָּכִים וכו'; קוטשר מגביל, לדעתי — ללא צורך, את שלבי התהוות הצורה מְהֻלָּכִים ע"י הצבת צורת-ביניים מְהֻלָּכִים, אך הצורה מְלָכָנוּ (לעיל) מוציאה כנראה אפשרות זו מפלל חשבון.

ג) צורות המתפרשות עד עתה כצורות בניין קל
 דבר' כה, לח: ... ומעט תאסף כי יִחְסְלוּ הארבה
 (יִחְסְלוּ > *יִחְסְלוּ)
 שמ"א יז, כה: ... והיה האיש אשר־כְּנוּ יַעֲשֶׂנוּ המלך עשר גדול ...
 (יַעֲשֶׂנוּ > *יַעֲשֶׂנוּ)

ד) צורות הפועל עבד הקמוצות
 שמות כ, ה: לא־תשתחוה להם ולא תִעֲבָדָם ...
 (תִעֲבָדָם > *תִעֲבָדָם)
 שמ"א יז, כה: ... נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא־ידעתם וְנִעֲבָדָם.
 (נִעֲבָדָם > *נִעֲבָדָם)

אם פי הצורות שמוטות־האל"ף משקפות תופעה פונטית הקדומה, פנראה, בהרבה מזו המשתקפת במסורתם של נקדני טבריה, בכל זאת אין להתפחש לדמיון הנסיבות אשר בהן התחוללו שני תהליכי ערעור ההיגוי.
 צורות הפועל עבד הקמוצות, לעומתן, מפגינות נסיבות פוניטיות השונות מהתנאים שדנו בהם עד כאן: תנועת העיצור הגרוני גדולה, כפי הנראה,⁵ ולא קטנה, ואילו העיצור הבא אחרי תנועה זו, הבי"ת, אינו כפול. תנאים שונים אלה הם, כנראה המחוללים את ההבדלים הקלים הנשקפים בצורות הקיימות: העי"ן, בבואה אחרי תנועה גדולה, אמורה להיות מונעת בשוא נע, וזהו מקור הקמץ הקטן המופיע בה. יש ככל הנראה בצורות הרשומות לעיל כדי להצביע על תפוצה הרחבה־יחסית של תופעת התערערות היגוי העיצורים הגרונים, יותר מכפי משקובל לחשוב, ויחד עם זאת, לציין את מיעוט הצורות המושפעות פעדות נוספת לדיוקנה ולמהימנותה של מסורת הניקוד הטברנית.

5. צורת יִפְעַל מבניין פֻעַל (= פֻעַל הערבי; השווה הַתְּפַקְדוּ, הַתְּפַקְדוּ וכו'): *תִּפְעַד, *תִּפְעַדָּם.